

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ
НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»**

Студентки 2 курсу, 5м групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

(підпис студента)

Лагути
Анни Олегівни

Науковий керівник
канд. екон. наук, доцент

(підпис керівника)

Дьяченко
Ольга
Володимирівна

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук, доцент

(підпис гаранта)

Дьяченко
Ольга
Володимирівна

Київ 2021

Київський національний торговельно-економічний університет

Факультет економіки, менеджменту та психології

Кафедра публічного управління та адміністрування

Освітній ступінь: магістр

Спеціальність: публічне управління та адміністрування

Спеціалізація: публічне управління та адміністрування

Затверджую

Зав.кафедри Новіковій Н.Л.

«20» січня 2021 р.

Завдання на випускню кваліфікаційну роботу (проект) студентки Лагуті Анні Олегівні

1. Тема випускної кваліфікаційної роботи(проекту): «Державне управління у сфері охорони навколишнього середовища»

Затверджена наказом ректора від 28 грудня 2020р. №3940

2. Строк здачі студентом закінченого роботи (проекту): 22.10.2021р.

3. Цільова установка та вихідні дані до роботи(проекту):

Мета роботи (проекту) розкриття заходів удосконалення державного управління у сфері охорони навколишнього середовища України.

Об'єкт дослідження – процес державного управління у сфері охорони навколишнього середовища.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та прикладні засади державного управління у сфері охорони навколишнього середовища

4. Зміст випускної кваліфікаційної роботи (проекту) (перелік питань за кожним розділом)

Вступ

Розділ 1. Теоретичні засади державного управління у сфері охорони навколишнього середовища

1.1. Сутність та цілі державного управління у сфері охорони навколишнього середовища

1.2. Нормативно-правові засади державного управління у сфері охорони навколишнього середовища

Розділ 2. Аналіз державного управління у сфері охорони навколишнього середовища

2.1. Механізм державного управління у сфері охорони навколишнього середовища

2.2. Оцінка ефективності державного управління у сфері охорони навколишнього середовища

Розділ 3. Заходи удосконалення державного управління у сфері охорони навколишнього середовища України

Висновки

Список використаних джерел

Додатки

5. Календарний план виконання роботи(проекту)

№ пор.	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи (проекту)	Строк виконання етапів роботи	
		за планом	фактично
1	Визначення напрямку дослідження та затвердження теми випускної кваліфікаційної роботи	до 13.11.2020	13.11.2020
2	Затвердження плану та завдання випускної кваліфікаційної роботи	до 20.01.2021	20.01.2021
3	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису першого розділу випускної кваліфікаційної роботи	до 16.04.2021	16.04.2021
4	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису другого розділу випускної кваліфікаційної роботи	до 14.06.2021	14.06.2021
5	Представлення на рецензування науковому керівнику рукопису третього розділу випускної кваліфікаційної роботи	06.09.2021	06.09.2021
6	Представлення закінченої випускної кваліфікаційної роботи на кафедрі	до 22.10.2021	22.10.2021
7	Проведення попереднього захисту випускних кваліфікаційних робіт	25.10-05.11.2021	25.10-05.11.2021
8	Зовнішнє рецензування ВКР	08.11-12.11.2021	08.11-12.11.2021
9	Подача роботи завідуючому кафедрі	15.11-19.11.2021	15.11-19.11.2021
10	Захист випускної кваліфікаційної роботи	За графіком	За графіком

6. Дата видачі завдання: «20» січня 2021р.

7. Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи(проекту)

Дьяченко О. В.

8. Керівник проектної групи

(гарант освітньої програми):

Дьяченко О.В.

9. Завдання прийняв до виконання студентка: Лагута А.О.

10. Відгук наукового керівника випускної кваліфікаційної роботи (проекту):

Випускна кваліфікаційна робота характеризується актуальністю та своєчасністю, оскільки присвячена питанням державного управління у сфері охорони навколишнього середовища.

У роботі досліджено теоретичні засади державного управління у сфері охорони навколишнього середовища, проаналізовано нормативно-правові засади державного управління у сфері охорони навколишнього середовища, надано пропозиції щодо удосконалення державного управління у сфері охорони навколишнього середовища України.

Проте, на нашу думку, недостатньо проаналізовано стан державного управління у сфері охорони навколишнього середовища України.

У цілому випускна кваліфікаційна робота Лагути А.О. виконана у повному обсязі та рекомендується до захисту.

Науковий керівник випускної кваліфікаційної роботи (проекту) _____
(підпис, дата)

Відмітка про попередній захист Дьяченко Ольга Володимирівна _____
(підпис, дата)

11. Висновок про випускну кваліфікаційну роботу (проект):

Випускна кваліфікаційна робота (проект) студента _____
(прізвище, ініціали)

може бути допущена до захисту екзаменаційній комісії.

Керівник проектної групи (гарант освітньої програми): Дьяченко О.В. _____
(підпис)

Завідувач кафедри: Новікова Н.Л. _____
(підпис)

«19» листопада 2021 р

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	6
1.1. Сутність та цілі державного управління у сфері охорони навколишнього середовища	6
1.2. Нормативно-правові засади державного управління у сфері охорони навколишнього середовища.....	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА	177
2.1. Механізм державного управління у сфері охорони навколишнього середовища	17
2.2. Оцінка ефективності державного управління у сфері охорони навколишнього середовища	22
РОЗДІЛ 3. ЗАХОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ	28
ВИСНОВКИ	36
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	39
ДОДАТКИ	43

ВСТУП

Актуальність теми. Екологічна безпека безпосередньо пов'язана з екологічним менеджментом – частиною загальної системи державного та корпоративного управління, яка має чітку організаційну структуру й ставить метою досягнення положень зазначених в екологічній політиці за допомогою реалізації програм з охорони навколишнього середовища.

Система екологічного менеджменту має наступні взаємозалежні структурні елементи: затверджену екологічну політику; персонал, відповідальний за підтримку системи екологічного менеджменту; контроль над дотриманням нормативно-правових вимог; процедури ідентифікації й оцінки екологічних аспектів; установлені цілі й завдання з охорони навколишнього середовища; сформовану екологічну програму; документаційне забезпечення системи екологічного менеджменту; керування операціями; навчання персоналу; екологічний моніторинг; коригувальні й попереджуючі дії; періодичну оцінку відповідності за допомогою екологічного аудита; аналіз із боку керівництва [8, с. 55].

Крім того, важливо зауважити, що інформаційна політика в екологічній сфері існує, але при всьому різноманітті форм подачі екологічних матеріалів у газетах різного рівня прослідковується загальний спосіб інтерпретації екологічних сюжетів, що залежить від конкретного агента політичної дії – структур влади. Домінуючим, таким, що задає загальну спрямованість і методологію є при цьому державні структури. Загальносвітовими тенденціями є формування за допомогою преси дбайливого відношення до навколишнього середовища й природних ресурсів [58, с. 105]. Вищевикладені чинники і обумовили актуальність теми дослідження.

Метою дослідження є обґрунтування заходів удосконалення державного управління у сфері охорони навколишнього середовища України.

Означена мета передбачає вирішення таких науково-дослідницьких завдань:

- розглянути сутність та цілі державного управління у сфері охорони навколишнього середовища;
- проаналізувати нормативно-правові засади державного управління у сфері охорони навколишнього середовища;
- дослідити механізм державного управління у сфері охорони навколишнього середовища;
- оцінити ефективність державного управління у сфері охорони навколишнього середовища;
- обґрунтувати заходи удосконалення державного управління у сфері охорони навколишнього середовища України.

Об'єктом дослідження є процес державного управління у сфері охорони навколишнього середовища.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні засади державного управління у сфері охорони навколишнього середовища.

Стан розробленості проблеми. В Україні до проблем екологічної політики зверталось чимало вчених. Серед них, зокрема, особливу увагу вивченню цього питання приділили такі науковці як С. Авраменко [1], О. Адамовський [2], О. Беляков [5]. Кожен з них вніс свій внесок у розробку цієї теми. Так, С. Авраменко цікавився екологією міських систем, зокрема приділив багато уваги системам основних виробництв промисловості [1]. З. Герасимчук займався політикою розвитку проблемних регіонів, його цікавили їх методологічні засади формування та реалізації [13]. Особливої уваги заслуговує праця Н. Горідько, яка займалася моделями та ретельно вивчала методи управління екологічними знаннями в освітніх проектах [17]. Досить яскраво в цій темі себе представив О. Жадан [36]. Він розкрив феномен глобалізації як соціально-екологічної проблеми в широкомасштабному характері. Такі вчені як Д. Зеркалов [40], В. Кравців [48], вивчаючи питання екологічної політики, свою увагу звернули на екологічну безпеку, зокрема управління, моніторинг, контроль. В. Кравців представив широкому колу фахівців регіональну екологічну політику в Україні, займався теорією її

формування, методами реалізації. Також варті уваги наукові розробки А. Онищенко [54], В. Павлова [57]. А. Онищенко проектував моделювання екологічної взаємодії в процесі виконання рішень Кіотського протоколу [54]. В. Павлов займався політикою регіонального розвитку в умовах ринкової трансформації. Його цікавили теоретико-методологічні аспекти та механізми реалізації [57].

У цілому слід підсумувати, що проблематика зв'язку екологічної безпеки, законодавства, а також екологічної глобалізації лише починає досліджуватися в нашій країні. Перспективним у цьому контексті є використання міждисциплінарного контексту, тобто задіяння методологічного інструментарію кількох наукових дисциплін – суспільствознавства, міжнародного права, соціології, екології, політології.

Методи дослідження, які використовувалися у даній роботі, ґрунтуються на особливостях об'єкту, предмету, мети й завдань дослідження і спрямовані на встановлення сутності та цілей державного управління у сфері охорони навколишнього середовища. Це обумовило пріоритет застосування системного підходу (в ході написання вступу, основної частини дослідження). Крім того, були використані методи збору інформації та її аналізу, що передбачають вивчення сукупності сутнісних характеристик сутності та цілей державного управління у сфері охорони навколишнього середовища. Метод синтезу використовувався у ході написання підсумків до дослідження.

Апробація. Основні результати дослідження викладено у статті: Петриченко В. Державне управління в сфері охорони навколишнього середовища// Публічне управління та адміністрування в умовах суспільних трансформацій : зб. наук. ст. студ. відп. ред. Н. Л. Новікова. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2020. – 251 с. (С. 140-145).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

1.1. Сутність та цілі державного управління у сфері охорони навколишнього середовища

Сутність управління у сфері охорони навколишнього середовища полягає у виконанні функцій регулювання, нагляду, прогнозування, планування, програмування, інформування, експертизи, досліджень, контролю та інших видів виконавчо-розпорядчої діяльності. [56]

Головною метою державного управління є реалізація законодавства, контроль за дотриманням вимог екологічної безпеки, забезпечення проведення ефективних: комплексних заходів щодо раціонального використання природних ресурсів, досягнення узгодженості дій державних громадських органів у галузі охорони навколишнього середовища.[58]

Основу організації менеджменту екологічного контролю становить Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» Закон містить 72 статті, які об'єднуються в такі розділи: [58]

- I. Загальні положення
- II. Екологічні права та обов'язки громадян
- III. Повноваження Рад народних депутатів у галузі охорони навколишнього природного середовища
- IV. Повноваження органів управління в галузі охорони навколишнього природного середовища
- V. Спостереження, прогнозування, облік та інформування в галузі навколишнього природного середовища
- VI. Екологічна експертиза
- VII. Стандартизація і нормування в галузі охорони навколишнього природного середовища

VIII. Контроль і нагляд у галузі охорони навколишнього природного середовища

IX. Регулювання використання природних ресурсів

X. Економічний механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища

XI. Заходи щодо забезпечення екологічної безпеки

XII. Природні території та об'єкти, що підлягають особливій охороні

XIII. Надзвичайні екологічні ситуації

XIV. Вирішення спорів у галузі охорони навколишнього природного середовища

XV. Відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища [57]

XVI. Міжнародні відносини України в галузі охорони навколишнього природного середовища. Кожна держава піклується про збереження й ощадливе використання і відтворення природних ресурсів, працює над вирішенням протиріччя між потребами суспільства і можливостями природи, займається екологічною освітою і вихованням своїх громадян. Уряди країн виступають як представники народу чи агенти по управлінню охороною природного середовища. [56]

Попри позитивні трансформаційні перетворення, що відбуваються останніми роками у різних сферах українського суспільства, слід констатувати, що результативність державної екологічної політики є доволі низькою. З огляду на загрозливі темпи використання природних ресурсів, однією з болючих проблем не лише нашої держави, а й усієї світової спільноти є питання охорони та збереження природного середовища, яке в умовах зростання антропогенного тиску доведене до критичного стану. Одним із чинників, що негативно позначається на розв'язанні означеної проблеми, є зниження ефективності діяльності органів влади у сфері управління за використанням і охороною природних ресурсів та низька активність природоохоронних органів щодо попередження, виявлення та припинення

правопорушень у цій сфері, у тому числі й у досліджуваній галузі. Тому окремої уваги потребують питання, пов'язані з теоретичними та практичними аспектами функціонування системи державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Слід зазначити, що попри значну кількість наукових праць, присвячених з'ясуванню проблеми співвідношення та розмежування управління та нагляду у державному управлінні, це питання донині залишається відкритим та одним із найбільш дискусійних.

З урахуванням наявних тлумачень цих понять у довідкових джерелах і науковій літературі виокремлюється певний критерій (критерії), що дозволяє, на думку дослідника, їх розмежувати. Зокрема, таке розмежування найчастіше проводиться за такими критеріями: обсяг здійснюваних контролюючими і наглядовими органами повноважень (наявність права втручання в оперативну діяльність підконтрольних об'єктів та самостійного притягнення винних до правової відповідальності (В. М. Гаращук [12]).

Аналіз науково-теоретичних джерел, присвячених дослідженню проблем державного управління у сферах охорони навколишнього природного середовища та природокористування, свідчить про те, що останній розглядається як:

– самостійна функція (напрям) управління у цій сфері. За допомогою цієї функції «...суб'єкт управління не лише має можливість коригувати управлінську діяльність, а й допомагає передбачити перспективи подальшого розвитку та досягнення конкретного результату» [12, с. 21];

– особливий різновид соціального управління. Так, досліджуючи проблеми державного управління у галузі охорони, використання та відтворення рослинного світу, І. В. Гиренко зазначає, що він «...є особливим різновидом соціального управління і використовується для перевірки відповідності діяльності учасників суспільних відносин встановленим приписам, у рамках та межах яких вони діють» [14, с. 192];

– особливий вид державної управлінської діяльності [12].

Аналіз доктринальних джерел дозволяє виокремити низку важливих характеристик державного управління, на яких акцентують провідні вітчизняні науковці: є важливим видом діяльності держави, публічної адміністрації, що здійснюється уповноваженими суб'єктами; виступає самостійною функцією державного управління, однією з функцій публічного управління; його мета – встановлення результатів діяльності певних суб'єктів, допущених відхилень від прийнятих вимог, принципів організації, виявлення причин цих відхилень, визначення шляхів подолання перешкод для ефективного функціонування всієї системи; детальна процедурна регламентація його здійснення. [39]

З урахуванням викладеного та аналізу законодавчих актів, а саме закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [59], вважаємо, що державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища слід розглядати як діяльність уповноважених законом суб'єктів публічної влади, спрямовану на забезпечення додержання усіма учасниками суспільних відносин у цій галузі вимог відповідного законодавства, попередження, своєчасне виявлення правопорушень і вжиття заходів щодо їх усунення. Таке формулювання цілком корелюється з дефініцією, зафіксованою у ст. 1 Закону України «Про основні засади державного управління у сфері господарської діяльності», містить вказівку на спрямованість такої діяльності, яка відповідає положенням ст. 34 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [59], та Концепції реформування системи державного управління у сфері охорони навколишнього природного середовища, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 травня 2017 р. № 616-р, [60], у якій, з-поміж іншого, акцентується на необхідності створення дієвої системи попередження порушень природоохоронного законодавства та притягнення до відповідальності за заподіяну шкоду навколишньому природному середовищу.

До середини 70-х років ХХ століття екологія розглядалася як наука про взаємини живих організмів і навколишнього середовища, тобто мала суто біологічний характер. В останні 40 років ситуація змінилася у зв'язку із загостренням екологічних проблем на планеті. Сучасна екологія, або мегаекологія, віддає перевагу взаєминам людини з навколишнім середовищем.

Поняття «навколишнє середовище» містить у собі все, що нас оточує, що прямо або побічно впливає на наше життя й діяльність. До складу навколишнього середовища у широкому сенсі слова входить вся наша планета й космічний простір. У більш вузькому розумінні під навколишнім середовищем звичайно прийнято мати на увазі біосферу.

Людина тісно пов'язана з навколишнім середовищем походженням, матеріальними й духовними потребами. Масштаби й форми цих зв'язків неухильно зростали від локального використання окремих природних ресурсів до практично повного залучення ресурсного потенціалу планети в життєзабезпечення сучасного промислово розвинутого суспільства.

З виникненням людської цивілізації з'явився новий фактор, що впливає на стан біосфери. Він сягнув величезної сили у ХХ сторіччі, особливо в останні десятиліття. За масштабами свого впливу на природу 7 млрд. наших сучасників рівні приблизно 60 млрд. осіб кам'яного віку, а кількість енергії, що вивільняється людиною, скоро може стати порівнянною з енергією, одержуваною Землею від Сонця. Людина, розбудовуючи виробництво, переробляє природу, пристосовує її до своїх потреб, і чим вище рівень розвитку виробництва, чим досконалішою техніка й технології, тим більшим є ступінь використання сил природи й забруднення навколишнього середовища [44, с.25].

З 1980-х рр. в міжнародній спільності постало питання про новий напрям соціально-економічного розвитку без руйнування екологічної системи, що отримав назву сталий триєдиний соціо-еколого-економічний розвиток. Перед глобалізованим суспільством ХХІ століття постала проблема об'єднання усіх

доступних інструментів для контролю наслідків зміни клімату та екологічного забруднення, які загрожують самому існуванню людства.

Науково-технічна революція, що викликала інтенсифікацію виробничих процесів, призвела до різкого збільшення масштабів використання різноманітних природних ресурсів. На інтенсивність використання природних ресурсів і тісно пов'язаний із цим стан навколишнього середовища об'єктивно впливають дві групи факторів:

- 1) науково-технічна революція та її прояв у виробничій діяльності людського суспільства;
- 2) демографічні фактори (ріст чисельності населення, урбанізація).

Ці фактори визначають рівень розвитку продуктивних сил, від якого, у свою чергу, залежить ступінь впливу людського суспільства на природні ресурси й забруднення навколишнього середовища.

Зміни в навколишньому середовищі, обумовлені споживанням природних ресурсів і забрудненням, впливають на людину та її здоров'я через біологічні ланки й складну систему зворотних зв'язків, що включають у себе суспільне господарство й соціально-екологічні умови [10].

Природокористування є основною формою взаємодії між людиною й природою, спрямованою на використання природних ресурсів, властивостей і якостей природних об'єктів для задоволення потреб усіх галузей господарської й іншої діяльності й в остаточному підсумку - потреб людей.

Природокористування становить ресурсну базу економіки. Маються на увазі не тільки природні біоресурси - ліс і інші експлуатовані людиною співтовариства дикоростучих рослин і промислових тварин, але й простору територій і акваторій, земля, вода, повітря, сонячне світло, агроресурси, продукти надр [34] - усе, що, так чи інакше, бере участь у природних та антропогенних трансформаціях енергії й круговоротах речовин [3]. Однак екологічне управління ресурсами й природокористуванням ще містить багато пробілів і недоліків. Через це зберігаються серйозні протиріччя між

економічними інтересами й екологічними вимогами, між економікою суспільства й економікою природи [6].

Розвиток людського суспільства пов'язане з появою нових технологій, нових виробництв і навіть нових галузей техніки [11]. Їхнє виникнення обумовлене постійно зростаючими потребами людей. Законодавство України забезпечує такі можливості, передбачаючи вплив господарської й іншої діяльності на природне середовище, виходячи з вимог охорони навколишнього середовища [13].

Раціональне природокористування передбачає взаємозв'язок, взаємозумовленість і взаємодію природного середовища й людини на принципах рівноваги. Необхідне досягнення оптимальних пропорцій у масштабах, темпах єдиного процесу використання, охорони, відтворення природних ресурсів і об'єктів. Тому об'єктивною реальністю є не задоволення потреб людей, але й охорона й відтворення природних ресурсів і об'єктів.

1.2. Нормативно-правові засади державного управління у сфері охорони навколишнього середовища

У зв'язку із тим, що визнання актуальності екологічних проблем та, відповідно, наявності екологічних прав громадян відбувалося порівняно недавно, усвідомлення того, що основні права людини, в тому числі і право на життя, залежить від стану навколишнього середовища прийшло лише в останні десятиліття ХХ століття. Прийнято ряд основних міжнародно-правових документів у сфері охорони довкілля, в яких визнано основні екологічні права громадян та зв'язок між можливістю забезпечення основоположних прав громадян із охороною довкілля (Стокгольмська декларація , Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті [61]. Декларація Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку , Конвенція про біологічне різноманіття , Рамкова

конвенція ООН про зміну клімату , Конвенція про цивільну відповідальність за екологічну шкоду , Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Оргуська конвенція) тощо.[62].

Із прийняттям міжнародних угод в даній сфері відповідні принципи з охорони довкілля та екологічні права відображені в національних правових системах. Так, ст. 50 Конституції України встановлює, що кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена.[61].

Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» передбачені екологічні права громадян України (ст. 9). А саме, кожний громадянин України має право на:

- а) безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище;
- б) участь в обговоренні та внесення пропозицій до проектів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань;
- в) участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів;
- г) здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів;
- д) об'єднання в громадські природоохоронні формування;

- е) вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом;
- є) участь у публічних слуханнях або відкритих засіданнях з питань впливу запланованої діяльності на навколишнє природне середовище на стадіях розміщення, проектування, будівництва і реконструкції об'єктів та у проведенні громадської екологічної експертизи;
- ж) одержання екологічної освіти;
- з) подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище;
- и) оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом.[59].

Із переліку законодавчо закріплених екологічних прав громадян видно, що частина з них є матеріальними, а частина - процесуальними. До важливих процесуальних прав, без забезпечення яких неможливою є реалізація матеріальних прав, є право на доступ до екологічної інформації, участь у прийнятті рішень та доступ до правосуддя із питань, що стосуються довкілля. Крім того, що дані права закріплені на національному законодавчому рівні, їх забезпеченню, захисту та реалізації присвячується і міжнародні домовленості між державами - серед яких і Оргузька конвенція.[62].

У чинному законодавстві також встановлені гарантії екологічних прав громадян (ст. 10 Закону «Про охорону навколишнього природного середовища»), а саме екологічні права громадян забезпечуються:

- а) проведенням широкомасштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану навколишнього природного середовища;
- б) обов'язком міністерств, відомств, підприємств, установ, організацій здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, виконувати екологічні вимоги при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації народногосподарських об'єктів;
- в) участю громадських об'єднань та громадян у діяльності щодо охорони навколишнього природного середовища;
- г) здійсненням державного та громадського контролю за дотриманням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- д) компенсацією в установленому порядку шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- е) невідворотністю відповідальності за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- є) створенням та функціонуванням мережі загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи забезпечення доступу до екологічної інформації[59].

Відповідно до ст. 11 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» Україна гарантує своїм громадянам реалізацію екологічних прав, наданих їм законодавством. Ради, спеціально уповноважені державні органи управління в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів зобов'язані подавати всебічну допомогу громадянам у здійсненні природоохоронної діяльності, враховувати їх пропозиції щодо поліпшення стану навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, залучати громадян до

участі у вирішенні питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів[59].

Стаття 12 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» встановлює й обов'язки громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища. А саме, громадяни України зобов'язані:

- а) берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- б) здійснювати діяльність з додержанням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- в) не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів;
- г) вносити штрафи за екологічні правопорушення;
- д) компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище.

Громадяни України зобов'язані виконувати й інші обов'язки у галузі охорони навколишнього природного середовища відповідно до законодавства України[59].

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

2.1. Механізм державного управління у сфері охорони навколишнього середовища

В Україні питаннями управління охороною природного середовища займаються державні, законодавчі, виконавчі і судові гілки влади. Конституцією України законодавчі функції з питань охорони природи покладені на Парламент, що здійснює право власності на землю та її надра, ліси, води, рослинний і тваринний світ, інші природні ресурси, розробляє й вдосконалює моніторинг окремих частин біосфери, визначає державну екологічну політику і міжнародне співробітництво в сфері використання ресурсів і охорони навколишнього середовища, здійснює контроль за виконанням природоохоронного законодавства. [55].

Урядом покладені обов'язки з охорони окремих частин біосфери на міністерства і державні комітети. Міністерство освіти і науки, Національна Академія Наук керують питаннями впровадження у виробництво передової техніки і технологій в галузі природокористування, збереження і відтворення, а також захисту природних ресурсів. [55].

Міністерство екології і біоресурсів користується правом підвідомчого управління і контролю за діяльністю міністерств і відомств, підприємств і організацій в сфері охорони навколишнього середовища. Міністерство геології й охорони надр відповідає за охорону мінерально-сировинних ресурсів, регулює використання й охорону підземних вод. [55].

Комітет охорони здоров'я здійснює відомчий контроль за станом природного середовища з огляду охорони здоров'я громадян. Міністерство внутрішніх справ веде нагляд за дотриманням правил охорони атмосферного повітря і водних джерел транспортними засобами і землерийною технікою. Комітет з водного господарства контролює дотримання вимог Водного

Кодексу, відповідає за стан охорони водних ресурсів від забруднення, засмічення і виснаження. Комітет з гідрометеорології забезпечує охорону атмосферного повітря від забруднення, проводить фізичне спостереження за станом повітря, водойм і поверхні ґрунту. [55]

Вищий нагляд за точністю й однаковим, а також неухильним дотриманням природоохоронного законодавства всіма міністерствами, відомствами, підприємствами й організаціями, контролюючими органами, посадовими особами і громадянами покладений на Генерального прокурора України і підлеглих йому територіальних і природоохоронних прокурорів. Закон про навколишнє природне середовище встановлює дисциплінарну, матеріальну, адміністративну й кримінальну відповідальність за порушення природоохоронного законодавства, заподіяння шкоди навколишньому середовищу або створення реальної загрози від його заподіяння. Залучення до відповідальності не звільняє винних від відшкодування заподіяної шкоди навколишньому середовищу. [59]

Організація управління екологічного контролю регламентується також розроблюваними відповідно до цього Закону земельним, водним, лісовим законодавствами, законодавством про надра, про охорону атмосферного повітря, про охорону і використання рослинного і тваринного світу та іншими юридичними нормами, нормативами і стандартами. [55]

Основним об'єктом управління у галузі екологічної діяльності є навколишнє середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів, природні ресурси, як і залучені в господарський обіг, що використовуються в господарстві в даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ, ландшафти та інші природні комплекси). [64]

Особливому державному регулюванню підлягають об'єкти історико-культурної спадщини і природно-заповідного фонду. Природний і створений людством матеріальний світ становлять навколишнє середовище, в якому

людина як суспільне явище задовольняє свої потреби і, в свою чергу, суттєво впливає на стан довкілля. [55]

Навколишнє середовище завжди було необхідною умовою і складовим елементом процесу відтворення матеріальних цінностей, в якому воно одночасно виконувало функції природних ресурсів і життєвого простору. Відтворюючи природні ресурси і навколишнє середовище, суспільство водночас відтворює свої продуктивні сили. [65]

Деградація довкілля скорочує забезпеченість виробництва сировиною, ускладнює технологічні цикли і погіршує загальний стан екологічних систем. Державній охороні від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки підлягає життя і здоров'я людей. [65]

У галузі охорони навколишнього середовища кожний громадянин має екологічні права і обов'язки. [55]

Екологічні права громадян передбачають:

- безпечне для життя та здоров'я навколишнє середовище;
- участь в обговоренні проектів законодавчих актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан довкілля та внесення пропозицій до державних і господарських органів з цих питань;
- участь у розробці та здійсненні заходів щодо охорони природи, раціонального і комплексного використання природних ресурсів;
- здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів;
- об'єднання в громадські природоохоронні формування; одержання у встановленому порядку повної та достовірної інформації про стан навколишнього середовища та його вплив на здоров'я населення;
- участь у проведенні громадської екологічної експертизи; одержання екологічної освіти; подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди,

заподіяної їхньому здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє середовище. [55]

Гарантія екологічних прав громадян забезпечується: проведенням широкомасштабних державних заходів щодо підтримання, відновлення і поліпшення стану навколишнього середовища; обов'язковим здійсненням міністерствами, відомствами і підприємствами технічних та інших заходів щодо запобігання шкідливому впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє середовище, виконанням екологічних вимог при плануванні, розміщенні продуктивних сил, будівництві та експлуатації виробничих і господарських об'єктів; участю громадських об'єднань та громадян у діяльності щодо охорони навколишнього середовища; здійсненням державного та громадського контролю за додержанням законодавства про охорону природи; компенсацією шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок порушення екологічного законодавства; невідворотністю відповідальності за порушення екологічного законодавства.[23]

Участь громадян в управлінні охороною природи і раціональним використанням її ресурсів гарантується державою, а захист їх здійснюється в судовому порядку відповідно до чинного законодавства.[55]

До екологічних обов'язків громадян належать: додержання вимог щодо збереження природи і раціонального використання природних ресурсів; діяльність у галузі екологічної безпеки, додержання природоохоронних стандартів, норм, нормативів, лімітів, правил, інструкцій та інших законодавчих актів; внесення плати за використання природних ресурсів, за погіршення якості довкілля і штрафів за екологічні правопорушення, компенсація шкоди, заподіяної забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє середовище.[66]

Спеціально уповноваженими державними органами управління в галузі охорони навколишнього середовища і використання природних ресурсів є Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України (Мінекобезпеки України), його органи на місцях та інші

державні органи, до компетенції яких законодавством України та Автономної Республіки Крим віднесено здійснення зазначених нижче функцій. [67]

До компетенції Мінекобезпеки України і його органів на місцях належать: здійснення комплексного управління в галузі охорони навколишнього середовища, проведення єдиної науково-технічної політики з питань охорони природи і використання природних ресурсів, координація діяльності міністерств, відомств, підприємств і установ у цій галузі; державний контроль за використанням і охороною земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони держави, а також за додержанням норм екологічної безпеки; організація моніторингу навколишнього середовища, створення і забезпечення роботи державної інформаційної системи; затвердження нормативів, правил, участь у розробці стандартів щодо регулювання використання природних ресурсів і охорони навколишнього середовища від забруднення та інших шкідливих впливів; здійснення державної екологічної експертизи; одержання безоплатно від міністерств, відомств, підприємств і установ інформації, необхідної для виконання покладених на нього завдань, видача дозволів на захоронення або складування промислових, побутових та інших відходів, викиди шкідливих речовин у навколишнє середовище, на спеціальне використання природних ресурсів; обмеження чи тимчасове зупинення діяльності підприємств і об'єктів, незалежно від їх підпорядкування та форм власності, якщо експлуатація їх здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього середовища, вимог дозволів на використання природних ресурсів, з перевищенням лімітів викидів і скидів забруднюючих речовин; подання позовів про відшкодування збитків і втрат, заподіяних внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього середовища; складання протоколів та розгляд справ про адміністративні правопорушення в галузі охорони природи і використання природних ресурсів; керівництво заповідною

справою, ведення Червоної книги України: - координація робіт інших спеціально уповноважених органів державного управління в галузі охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів; підготовка та подання щороку Верховній Раді України Національної доповіді про стан навколишнього середовища; забезпечення заінтересованих державних і громадських органів, підприємств, установ, організацій та громадян інформацією про стан навколишнього середовища, випадки і причини його екстремального забруднення; здійснення міжнародного співробітництва з питань охорони навколишнього середовища, вивчення, узагальнення і поширення міжнародного досвіду в цій галузі, організація виконання зобов'язань України відповідно до міжнародних угод з питань охорони природи.[63]

Парадигма платності природокористування є основою механізму державного управління охороною навколишнього природного середовища і полягає у функціонуванні фінансово-економічних регуляторів ресурсного забезпечення екологічних цільових програм та мотивування виробників товарів до підвищення рівня екологічності цих товарів і технологій, застосованих у процесі їх виробництва. Особливостями механізму державного управління в екологічній сфері є, на думку різних фахівців, такі [68]:

- інфраструктурний тип товарів та послуг в екологічній сфері;
- довготривалість основних відтворювальних процесів у природокористуванні;
- поєднання економічних і природних процесів;
- специфіка відносин власності на природні ресурси;
- специфіка ринкових відносин в екологічній сфері;
- значна роль держави в управлінні природокористуванням.

2.2. Оцінка ефективності державного управління у сфері охорони навколишнього середовища

Реалізація Програми збереження навколишнього природного середовища (вектор безпеки) є одним із першочергових пріоритетів реформ, визначених Стратегією сталого розвитку “Україна- - 2020”, схваленою Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5, в тому числі і з метою дерегуляції та спрощення ведення підприємницької діяльності, скорочення кількості органів державного нагляду (контролю). [69]

«Стратегія національної безпеки України», затверджена Указом Президента України (№ 287/2015а) 26 травня 2015 року, значно поглиблює перелік пріоритетів екологічної безпеки держави таких, як збереження природних екосистем, зниження рівня забруднення навколишнього середовища, створення ефективної системи моніторингу довкілля, забезпечення контролю джерел забруднення атмосферного повітря, поверхневих і підземних вод, зниження рівня забруднення ґрунтів. [69]

Ця Концепція розроблена відповідно до розділу XVII Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої постановою Верховної Ради України від 14 квітня 2016 р. № 1099-VIII та на виконання розділу III пункту 11 «Плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 травня 2016 року № 418-р., передбачаючи реалізацію положень програмних документів щодо реформування системи державного нагляду та створення єдиного інтегрованого органу природоохоронного контролю. [69]

У Концепції з урахуванням виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Угодою про зону вільної торгівлі та Планом законодавчого забезпечення реформ, з метою запровадження державної системи моніторингу та спрощення системи державного контролю запропоновано утворення Державної природоохоронної служби України (Держекобезпека) та ліквідації Державної екологічної інспекції України (Держекоінспекція).

На сьогодні система організації державного контролю за додержанням природоохоронного законодавства недосконала: високий рівень корупції,

застаріла матеріально-технічна база, непрозора система прийняття рішень щодо порушників законодавства, відсутня адекватна система відповідальності суб'єктів за порушення законодавства, відсутність єдиних електронних реєстрів природних ресурсів та неналежний рівень інформаційного обміну і, як наслідок, практично повна неієздатність Держекоінспекції в реалізації своїх повноважень. [69]

Має місце розпорошення та дублювання наглядових (контрольних) функцій держави між органами виконавчої влади, відсутність єдиного підходу до здійснення наглядових та контрольних функцій. Державний нагляд (контроль) у природоохоронній сфері наразі здійснюють 7 органів виконавчої влади – Держекоінспекція, Держгеонадра, Держлісагентство, Держгеокадастр, Держрибагентство, Держпродспоживслужба, Укртрансбезпека. [69]

Яскравим прикладом є ситуація, що склалась з незаконним добуванням бурштину. Контроль у цій сфері здійснюють одночасно три органи: Держекоінспекція, Держлісагентство та Держгеонадра, що по факту призвело до повної безконтрольності ситуації у трьох регіонах України, з боку держави. [69]

Сьогодні державне управління у сфері охорони навколишнього середовища не забезпечує повноцінний доступ громадян України до інформації щодо стану довкілля, існуючих екологічних ризиків для безпечної життєдіяльності. Відсутній прозорий механізм моніторингу стану довкілля, відсутній доступ до великої кількості екологічних даних, що мають бути відкритими. До тепер не погоджені та не прийняті постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку проведення моніторингу навколишнього середовища підприємствами, установами та організаціями, діяльність яких призводить або може призвести до погіршення стану навколишнього природного середовища» та «Положення про автоматизовану інформаційну - аналітичну систему моніторингу навколишнього середовища та забезпечення доступу до екологічної інформації», які б відкрили шлях для

повноцінного створення технічної та технологічної бази, функціонування єдиної державної системи моніторингу стану навколишнього середовища. [69]

Однією із гарантій екологічних прав громадян, відповідно до ст. 10 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», є громадський контроль за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Однією з форм громадського контролю у цій сфері є контроль, що здійснюється громадськими інспекторами з охорони довкілля. Епізодична участь громадських інспекторів у заходах з контролю Держекоінспекції красномовно говорять про те що, ні громадські організації, ні місцеві громади фактично не впливають на формування персонального складу громадських інспекторів. [69]

Аналіз іноземної і вітчизняної літератури щодо реалізації державної екологічної політики свідчить про відсутність консенсусу у різних авторів стосовно конкретного змісту і форм реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні, що призводить до певних незручностей у роботі науковців та службовців, які використовують таку термінологію [70] Так, відсутнє єдине загальноприйняте визначення екологічного управління. Можна відзначити низку термінів, які пропонуються до використання іноземними авторами. Наприклад, Р. Велфорд, А. Гаулдсон використовують термінологічні словосполучення «менеджмент навколишнього середовища», тоді як П. Хопфенбек вживає термін «екологічний менеджмент», К. Ріхтер застосовує словосполучення «менеджмент охорони навколишнього середовища» [70]. Багато авторів відмовляються від точного визначення понять, натомість детальніше висвітлюють окремі положення і засоби реалізації державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища. [70]

Предмет державного управління у сфері екології часто не пов'язаний з цілісною системою уявлень про масштабність наслідків екологічних катастроф та взаємозв'язку впливу на різні сфери суспільної життєдіяльності (економічної, соціальної, політичної, енергетичної та ін.), а деталізується

шляхом опису окремих його складових характеристик (атмосферне повітря, водні та земельні ресурси, корисні копалини, відходи, відновлювальні джерела енергії). Що стосуються вітчизняних науковців і науковців країн СНД, то вони переважно використовують терміни «управління охороною навколишнього середовища», «еколого-економічне управління», «управління природокористуванням», «управління природоохоронною діяльністю». З переходом до ринкових відносин частіше використовується термінологічне словосполучення «еколого-економічне управління» (екологічний менеджмент). [70]

Проте, як зазначає А. Садеков, некоректний переклад англomовних термінів “environmental management” і “ecological management”, а також адміністративний підхід до управління призвели до неправильного трактування цих термінів. Відбулося змішування термінів «адміністративне екологічне управління» і «екологоекономічне управління» [71].

Важливо наголосити, що адміністративне екологічне управління тісно пов'язане з державним управлінням у сфері природокористування і охорони навколишнього природного середовища, тобто фактично йдеться про державне управління реалізацією екологічної політики. При цьому роль і місце державного екологічного управління на різних рівнях зумовлені характером завдань, які вирішуються на кожному рівні. У процесі функціонування відбувається їх взаємодія по горизонталі і вертикалі, основним регулятором якої є нормативно-правова база держави. Як вважає Н. Малиш, екологічна політика – це сукупність засобів і заходів, пов'язаних із впливом суспільства на природу і спрямованих на забезпечення екологічно збалансованого розвитку і цивілізованості. [70]

Екологічну політику треба розуміти як координуючу першооснову, яка формує і приводить у рух ресурси підприємства, для досягнення цілей у сфері раціонального природокористування, охорони навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки за допомогою політичних, економічних, юридичних, освітніх та інших заходів [70].

Також до змісту управління входить забезпечення законності. Це зумовлено в Конституції України, де закріплено, що органи державної влади, органи місцевого самоврядування, посадові особи, громадяни та їх об'єднання мають дотримуватися Конституції та законів України. Проте, оскільки суб'єктами права виступають органи місцевого самоврядування, вони не тільки застосовують закони, але й самі генерують валику кількість нормативно-правових актів, які мають прийматися відповідно до закону. Це відноситься і до характеристики управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища [71].

РОЗДІЛ 3. ЗАХОДИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

У забезпеченні екологічної безпеки суспільства головна роль відводиться державі. Для забезпечення безпеки необхідно досягти того, щоб економічна система держави перебувала в стані, здатному розвиватися в стійкому розширеному масштабі, була здатна задовольняти реальні економічні потреби суспільства на рівні не нижче критичної межі, забезпечувати економічну незалежність держави, протистояти існуючим небезпекам і загрозам, які виникають. Найбільш часто наявність стану безпеки пов'язується з функціонуванням держави, під безпекою розуміється забезпечення всіх громадян держави належними умовами для їх самореалізації, захисту їх життя, свободи, власності від посягань з боку будь-якої окремої людини, організації суспільства чи держави. За таких умов “безпеку” визначають, як стан і тенденції розвитку захищеності життєво важливих інтересів соціуму та його структур від внутрішніх та зовнішніх загроз [70].

У контексті даного положення поняття екологічної безпеки виступає ключовим та має достатньо чітко визначені правові рамки. Вони детерміновані встановленими законодавством критеріями якості навколишнього середовища, його окремих елементів, якості продуктів харчування, одягу, житла, дотримання яких дозволяє забезпечувати екологічну безпеку[70].

Система критеріїв закріплюється відповідною системою екологічних нормативів (концентрація забруднюючих речовин у воді, повітрі, ґрунті; рівень акустичного електромагнітного, радіаційного та іншого шкідливого впливу на навколишнє середовище; вміст шкідливих речовин у продуктах харчування та тваринних кормах). Окрім таких нормативів існують численні нормативи, що визначають гранично допустимі викиди у навколишнє середовище забруднюючих речовин, рівні шкідливого впливу фізичних та біологічних факторів для конкретних джерел забруднення [72].

Опрацювавши літературу про сучасний стан державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, можемо констатувати, що, попри чітке усвідомлення фахівцями змісту природоохоронної проблематики та визнання її на державному рівні, повномасштабного її вирішення в Україні досі не відбулося, а окреслені вище завдання і нині залишаються актуальними, потребують відповідно до вимог Європейського Союзу подальшого вирішення. Видається за необхідне встановити в Конституції України обов'язки держави, такі як: раціональне і комплексне використання природних ресурсів, охорона навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки [73].

Доцільно це зробити шляхом включення до ст. 13 Конституції України положення, що на державу покладається обов'язок попереджувати та вести боротьбу із забрудненням, його наслідками та шкідливими формами ерозії, облаштовувати території екологічно збалансованих зон, створювати та розвивати заповідники, природні парки з метою захисту навколишнього природного середовища та охорони історичних та культурних цінностей, підвищувати раціональне і комплексне використання природних ресурсів, захист їх здатності до самовідновлення та екологічної стабільності через повноваження державних органів, органів місцевого самоврядування, народну ініціативу [73].

Залишається актуальним наукове завдання покращання нормативно-правового забезпечення функціонування громадських інституцій в екологічній

сфері і правовий механізм впливу громадськості на формування та реалізацію державної природного середовища лобістами великого промислового і аграрного бізнесу” політики в екологічній сфері України. Про це, зокрема, наголошено в Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, схваленої відповідним розпорядженням Кабінету Міністрів України: “...відсутність реального впливу громадянського суспільства на прийняття екологічно значущих рішень призводить до екологічного правового нігілізму, а також дискредитації та фактичного руйнування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього [72].

Фактори, які зумовлюють низьку ефективність та результативність взаємодії громадськості з органами державної влади в екологічній сфері:

- надмірна плінність кадрів у профільних органах державної влади, які формують і реалізують політику держави в екологічній сфері;
- низький рівень фахової професійної підготовки, що призводить до підвищення ризику прийняття хибних рішень та їх небезпечних наслідків;
- випадки нехтування експертними висновками, суспільного інтересу, громадської думки;
- випадки маніпулювання громадською думкою для усунення лише “потрібних” екологічних проблем;
- політична несформованість “зеленої демократії”;
- відсутність або незначний вплив громадських організацій на формування порядку денного державної екологічної політики;
- формування державної екологічної політики та реалізація її завдань на всіх рівнях часто ґрунтується не на пріоритеті національних інтересів та екологічної безпеки, а на групових (корпоративних) інтересах [74].

Вважаємо за потрібне виокремити також проблему нормативно-правового забезпечення функціонування інституту громадських інспекторів в екологічній сфері. Особливо це стосується відображення і закріплення у нормативно-правових актах власне питання здійснення дій громадських

інспекторів у випадках виявлення порушення чинного екологічного законодавства, а також проблеми мотивування і професійно-фахової компетентності цих інспекторів. [74].

Проведений у роботі аналіз переконує, що є необхідність посилити роль Міністерства екології та природних ресурсів України – головного органу в системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у визначеній сфері діяльності. Міністерство має забезпечити організацію виконання актів чинного законодавства, здійснення систематичного контролю за їх реалізацією, узагальнення практики застосування законодавства, розроблення й винесення на розгляд Президентові України, Кабінету Міністрів України пропозицій щодо вдосконалення діяльності.

Вдосконаленню системи державного контролю у галузі екології та природних ресурсів значною мірою перешкоджає подвійна, а то й потрійна підконтрольність, а фактично підпорядкування територіальних державних екологічних інспекцій: державним управлінням, у складі яких вони працюють, Державній екологічній інспекції України та місцевим державним адміністраціям. Це призводить до того, що в багатьох випадках їхня діяльність характеризується як “кишенькова інспекція”.

Запропоновано організаційно та концептуально роз’єднати завдання, функції та діяльність інспекційного органу (державної екологічної інспекції області) та управлінського (державного управління екології та природних ресурсів області), що приведе до здійснення ефективнішого контролю у цій галузі на регіональному та місцевому рівнях. Поєднання двох цих ланок доцільне тільки на центральному рівні.

Обґрунтовано можливість запровадження нових фінансово-економічних важелів реалізації екологічної політики як необхідної умови сталого екологічного розвитку держави. Запропоновано реформувати фінансування органів державного управління в галузі екології та природних ресурсів через створення Національного екологічного фонду, екологічних банків,

реалізовувати державні екологічні програми в рахунок заборгованості перед різними фондами та країнами-інвесторами, домогтись ратифікації Кіотського протоколу й отримати таким чином право на продаж квот за забруднення атмосферного повітря, впроваджувати екологічний лізинг, екологічне страхування, екологічний акцизний збір, податкові пільги, субсидії та систему оцінки впливів на довкілля, проектів, програм чи законодавчих актів через застосування сучасних еколого-економічних методів (аналіз вигід і витрат, аналіз ефективності витрат, альтернативна вартість, мультиплікатор, умовне оцінювання, метод дорожніх витрат, гедонічне визначення вартості, екологічна оцінка, матриці, переліки тощо).

Необхідна модернізація існуючої оцінки впливу на навколишнє середовище та доповнення її новими економічними методами, особливо це стосується післяпроектного етапу. Така діяльність отримала назву екологічний аудит, і з прийняттям відповідного закону є надія на поширення цього виду аудиту в Україні. Досвід розвинених зарубіжних країн засвідчує, що система державного регулювання ґрунтується на економічних механізмах, засобах адміністративного контролю та суворих штрафних санкціях за порушення природоохоронного законодавства. Тому розбудова державного управління у сфері реалізації екологічної політики в перехідних умовах повинна відбуватись шляхом зрівноваження адміністративних та економічних важелів, всебічного запровадження передових прогресивних технологій та міжнародних стандартів з метою гарантування екологічної безпеки та зростання добробуту громадян України.

З метою удосконалення нормативної бази у сфері моніторингу довкілля доцільно доповнити Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" положеннями, які б визначали місце загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи у складі державної системи моніторингу довкілля, коло її суб'єктів; зміст інформації, яка вноситься до системи та її режим.

В структурі Розділу V Закону пропонуємо передбачити норми щодо екологічної паспортизації як форми обліку, інформування та прогнозування в галузі навколишнього природного середовища. На виконання ст. 20 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" необхідно розробити та затвердити Положення про автоматизовану інформаційно-аналітичну систему моніторингу навколишнього природного середовища та забезпечення доступу до екологічної інформації.

Таким чином, пропонуємо внести доповнення в Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища":

— ст. 22 доповнити положенням щодо місця загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи у складі державної системи моніторингу довкілля, визначення кола суб'єктів системи; змісту інформації, яка вноситься до системи, режиму інформації;

— розділ V Закону доповнити статтею, що визначає екологічну паспортизацію як форму обліку, інформування та прогнозування в галузі навколишнього природного середовища; систему екологічних паспортів, що діють в Україні, в тому числі, екологічні паспорти регіонів.

Передбачити створення бази даних електроекологічних паспортів. Пропонуємо до змісту Положення про Загальнодержавну автоматизовану інформаційно-аналітичну систему моніторингу навколишнього природного середовища та забезпечення доступу до екологічної інформації включити норми, що визначають:

- сферу дії положення;
- визначення автоматизованої системи, її рівнів та складових; принципи та завдання її функціонування;
- способи формування;
- коло суб'єктів автоматизованої системи на всіх рівнях функціонування;
- орган, що відповідає за забезпечення роботи системи та її оператора;
- режим доступу до інформації;

- порядок та форми матеріального забезпечення та фінансування роботи системи на всіх рівнях;
- правила функціонування Загальнодержавної автоматизованої системи екологічної інформації як складової системи моніторингу навколишнього природного середовища;
- відповідальність за повноту, своєчасність і достовірність розміщення інформації; режим доступу до інформації;
- правила функціонування системи електронної бази даних екологічних паспортів регіонів.

Для підвищення їх ефективності та дієвості екологічних програм на регіональному рівні необхідно не тільки удосконалити стандарти розробки, процедури затвердження та механізми реалізації, а й докорінно переглянути їх досить часту всеосяжність і неконкретність та надати їм більшої регіональної спрямованості.

Необхідно оцінити ефективність виконання існуючих та доцільність продовження їх реалізації та розробити нові комплексні програми вже більш чіткого регіонального спрямування, адже екологічні проблеми в різних областях України мають значні відмінності.

Вирішення проблеми перетворення системи екологічних програм на ефективний інструмент здійснення середньо- та довгострокової державної екологічної політики на регіональному рівні є складним завданням, що потребує спільних зусиль центральних органів виконавчої влади та регіонів, запровадження взаємопов'язаних змін в бюджетній сфері, а також в інвестиційній, промисловій, аграрній, житлово-комунальній та інших видах державної політики та їх нормативно-правового забезпечення.

Загалом, дослідження, моніторинг та удосконалення діючої законодавчої практики щодо охорони навколишнього природного середовища вважаємо за доцільне проводити шляхом розробки і затвердження: нормативів у сфері екології та природокористування; комплексу еколого-економічних

чинників щодо здійснення державного контролю стану довкілля, діяльності господарчих структур.

Таким чином, потребу регіоналізації екологічної політики можна пояснити не тільки значною екологічною диверсифікацією території України, а передусім, особливостями соціально-економічних процесів у регіонах, які в історичному, природному, соціальному, економічному відношеннях є далеко не однорідними. [53]

Звідси випливає об'єктивна необхідність регіональної диференціації управлінських рішень та практичних дій, спрямованих на стабілізацію і поліпшення екологічної ситуації. Потреба проведення регіональної екологічної політики виникає тоді, коли в умовах диверсифікованого екологічного простору стає очевидною низька результативність уніфікованих механізмів регулювання стану довкілля. [70]

Важливо відзначити такі заходи нормативного регулювання в процесі реалізації механізму забезпечення екологічної безпеки: розробку стандартів у галузі екологічної безпеки, обґрунтування нормативів екологічно безпечної та лімітів екологічно небезпечної діяльності; зонування екологічно небезпечних територій та інші. Саме ці напрями можуть бути перспективними у проведенні подальших досліджень у галузі нормативно-правового забезпечення політики екологічної безпеки України.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження можна зробити такі висновки.

1. З'ясовано, що основною тенденцією у світовому розвитку стає стрімке зростання масштабів, розмаїтості й ускладнення взаємозв'язків та взаємозалежності як на рівні держав, так й фізичних осіб. В результаті відзначеного феномену, що одержав назву «глобалізації», наприкінці минулого сторіччя поглиблення світогосподарських зв'язків вийшло на якісно новий рівень.

Управлінська й правозастосовна практика у сфері охорони навколишнього середовища й природокористування дає безліч прикладів перетинання й конкуренції всіляких інтересів. Одне з найважливіших завдань правового регулювання полягає в їх узгодженості.

Управління результатами приводить до того, що у першу чергу й із щорічним збільшення бюджетних асигнувань фінансуються органи й види надаваних ними послуг, які показують найкращі результати, тобто послуги, на здійснення яких необхідно усе більше бюджетних коштів, з урахуванням тих доходів, які одержує бюджет від плати за надання таких послуг.

В останні десятиліття екологічна діяльність ЄС здійснюється на основі екологічної компетенції, передбаченої статтями Договору ЄС. Екологічна діяльність нерозривно пов'язана з іншими напрямками діяльності ЄС.

2. Під екологічним управлінням розуміють діяльність державних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, громадян та їх об'єднань із впорядкування (організації) охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки людини й інших об'єктів (суспільство, держава), здійснювану на основі законодавства відповідно до поставлених цілями й завданнями. Таке розуміння передбачає поділ функцій екологічного управління між перерахованими суб'єктами й необхідність встановлення їх компетенції. Вважається, що вірним буде підхід, коли компетенція встановлюється й на

основі рішення питання про те, що входить в екологічну функцію держави, а що – у функції інших суб'єктів.

Розробка екологічної політики – це прийняття державних рішень, пов'язаних із законодавчим процесом і оперативним управлінням з боку органів виконавчої влади. Розробка екологічної політики держави полягає в її науковому обґрунтуванні, врахуванні необхідності забезпечення соціально-екологічної стабільності й розвитку країни. Це передбачає наукове визначення цілей, завдань і пріоритетів, що відображають потреби й інтереси суспільства, вибір механізмів й інструментів її практичної реалізації. Складності розробки екологічної політики обумовлюють необхідність дотримання певних вимог, яким повинні відповідати цей процес і зміст самої політики.

Проблема визначення цілей удосконалення державного управління в галузі охорони навколишнього середовища повинна зважуватися на основі й відповідно до корінних інтересів громадян і суспільства в екологічній сфері. Екологічність інтересу зв'язується з його спрямованістю на збереження сприятливого стану навколишнього природного середовища й забезпечення раціонального, екологічно ефективного й соціально справедливого використання природних ресурсів.

3. З'ясовано, що серед шляхів та механізмів забезпечення екологічної безпеки України доцільно виокремити ті, які знаходяться на стику екологічної та інформаційної діяльності, оскільки для ефективного захисту довкілля важливі обидві із цих двох компонентів.

Серед низки вдалих прикладів мотивування вітчизняних до формування окремого “зеленого” бізнесу можна вказати створення Міжнародної ліги підтримки екологічного підприємництва в Україні та розвиток малого і середнього бізнесу за програмою «Екологічний бізнес» тощо. Аналіз найбільш актуальних проблематик для екологічного “паблік рілейшнз” у нашій державі дозволяє зробити такий перелік питань, що хвилює сучасну вітчизняну аудиторію, яка не байдужа природоохоронної діяльності.

Позначені проблеми представляються найбільш насущними, які впливають на рівень і ефективність державного управління в галузі охорони навколишнього середовища. Звичайно ж, існують і інші проблеми, що стосуються організації державного управління. Саме їхній розв'язок передбачений документами стратегічного державного планування. Однак у сучасних умовах, на наш погляд, насамперед слід вести промову не про проблеми організації державного управління, а про його суть, його мету.

Завдання формування ефективної системи управління у галузі охорони навколишнього середовища й забезпечення екологічної безпеки повинна вирішуватися з використанням наступних механізмів: удосконалення розмежування повноважень органів державної влади в галузі охорони навколишнього середовища й забезпечення екологічної безпеки; підвищення ефективності державного екологічного нагляду на центральному й регіональному рівнях.

Розвиток системи державного управління охороною навколишнього середовища й природокористуванням зв'язується:

- із чітким розмежуванням повноважень і відповідальності між центральними й регіональними органами державної влади й органами місцевого самоврядування у сфері управління над використанням ресурсів і станом навколишнього природного середовища;
- із забезпеченням державного, відомчого, виробничого, муніципального й суспільного екологічного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природоресурсних відносин в Україні : кол. монографія / [Носік В. В. та ін. ; відп. ред. Т. Є. Харитонова, І. І. Каракаш] ; Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». – Одеса : Гельветика, 2018. – 721 с
2. Банки екологічної інформації / Н. М. Самойленко [та ін.]. – Чернівці : Книги - XXI, 2017. – 372 с.
3. Беляков О. О. Екологічна проблематика в засобах масової інформації / О. О. Беляков ; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2017. – 185 с.
4. Білявський Г. О. Основи загальної екології / Г. О. Білявський, М. М. Падун, Р. С. Фурдуй. – К. : Либідь, 2016. – 303 с.
5. Бредіхіна В. Л. Конституційні засади права громадян на безпечне навколишнє середовище / В. Л. Бредіхіна. – Х. : Видавець ФОП Вапнярчук Н.М., 2016. – 168 с.
6. Вдовенко О. О. Екологія міських систем / Вдовенко О. О. ; Ун-т сучас. знань, Каф. екол. - Кам'янець-Подільський : Зволейко Д. Г. [вид.], 2017. – 279 с.
7. Гиренко І. В. Правова охорона рослинного світу України : дис. ... доктора юрид. наук: 12.00.06 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2015. 441 с.
8. Горбатенко В. Римський клуб і організація трансдисциплінарних проектів з довгострокового прогнозування глобальних проблем / В. Горбатенко // Політичний менеджмент. – 2012. – № 3. – С. 52-64.
9. Горідько Н. М. Моделі і методи управління екологічними знаннями в освітніх проектах : автореф. дис. ... канд. техн. наук : 05.13.22 / Горідько Наталія Михайлівна ; Нац. трансп. ун-т. – Київ, 2018. – 22 с.

10. Гребняк М. П. Екологічні загрози здоров'ю населення в урбанізованих регіонах : [монографія] / М. П. Гребняк, Р. А. Федорченко. – Запоріжжя : ЗДМУ, 2018. – 168 с.
11. Дейнека О. Г. Екологія / О. Г. Дейнека, Т. М. Омельченко, В. В. Ніяковський; Укр. держ. акад. залізн. трансп. – Х. : УкрДАЗТ, 2016. – 197с.
12. Дубов Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В.Дубов, О. А.Ожеван, С.Л.Гнатюк; Нац. ін-т стратег. дослідж. – К. : НІСД, 2017. – 63 с.
13. Екологізація сталого розвитку агросфери і ноосферна перспектива інформаційного суспільства / Ред. кол. М. О. Горін [та ін.] ; Харківський національний аграрний ун-т ім. В.В.Докучаєва. – Х. : ХНАУ, 2016. – 311 с.
14. Екологічна інформація: доступ та застосування / ред. В. Підліснюк. – К. : КМ Академія, 2016. – 80 с.
15. Екологічна політика підприємства товариства з обмеженою відповідальністю СП «Нібулон». URL: <http://www.nibulon.com/data/investiciina-diynalist/dlyainvestoriv/ekologichna-politika.html>.
16. Екологічна політика Публічного акціонерного товариства «Волинь-Цемент». URL: <https://www.dyckerhoff.com.ua/>.
17. Екологічний менеджмент / [М. Ф. Дмитриченко та ін.] ; за ред. д-ра техн. наук, проф. М. Ф. Дмитриченка. – К. : НТУ, 2015. – 220 с.
18. Екологічний моніторинг / В. Г. Сліпченко та ін. ; відп. ред. О. О. Гагарін]. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського : Політехніка, 2018. – 303 с.
19. Екологічні ризики, збитки та раціональні межі використання надр в Україні / С. О. Довгий та ін. ; наук. ред. М. М. Коржнев. – К. : Ніка-Центр, 2012. – 314 с.
20. Еколого-енергетичні проблеми сучасності: XI Всеукр. наук.-техн. конф. молодих учених та студ., 21-22 квітня 2011 р.: зб. наук. пр. – О. : Вид-во ОДАХ, 2011. – 183 с.

21. Жадан О. В. Феномен глобалізації як соціально-екологічна проблема / О. В. Жадан. // Державне будівництво. – 2012. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVu_2012_1_30.
22. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» № 2818-УІ від 21 грудня 2010 року [Електронний ресурс] / Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
23. Заржицький О. С. Актуальні проблеми правового забезпечення екологічної політики України (теоретичні аспекти) : монографія / О. С. Заржицький : Держ. вищ. навч. закл. «Нац. гірн. ун-т», Юрид. ф-т. – Дніпропетровськ : НГУ, 2017. – 199 с.
24. Інформаційне забезпечення вирішення еколого-енергетичних проблем сталого розвитку суспільства : монографія / під ред. С. О. Лук'яненка, Н.В.Караєвої. – К. : Тамподек ХХІ, 2017. – 282 с.
25. Кірілеско О. Л. Екологічне землеробство та якість продукції / О. Л. Кірілеско, О. В. Корнійчук ; Ін-т кормів та сіл. госп-ва Поділля НААН України. – Чернівці : Місто, 2018. – 207 с.
26. Клименко В. І. Сучасні інформаційні технології для екологічної безпеки ґрунтів : монографія / В. І. Клименко. – К. : Азимут-Україна, 2012. – 119 с.
27. Лучанська В. В. Методологічні підстави теоретичного аналізу екології культури в інформаційному суспільстві : монографія / В. В. Лучанська. – Рівне : РДГУ, 2015. – 196 с.
28. Онищенко А. М. Моделювання еколого-екологічної взаємодії в процесі виконання рішень Кіотського протоколу / А. М. Онищенко. – Полтава: Полтавський літератор, 2016. – 398 с.
29. Основи екології / [В. Г. Бардов та ін.] ; за ред. чл.-кор. НАМН України, проф. В. Г. Бардова, проф. В. І. Федоренко. – Вінниця : Нова Книга, 2018. – 421 с.

30. Павленко О. П. Інформаційні системи в менеджменті / О. П. Павленко, А. В. Павленко. – О. : ТЕС, 2012. – 159 с.
31. Про енергетичну ефективність будівель : Закон України від 22.06.2017 № 2118-VIII. Відомості Верховної Ради України від 18.08.2017. № 33. Ст. 359.
32. Про затвердження Положення про Державну екологічну інспекцію України: постанова Кабінету Міністрів України від 19.04.2017 р. № 275. Офіційний вісник України. 2017. № 36. Ст. 1131.
33. Про затвердження Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.01.2015 р. № 32. Офіційний вісник України. 2015. № 10. Ст. 266.
34. Про затвердження Положення про Міністерство охорони здоров'я України: постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.2015 № 267. Офіційний вісник України. 2015. № 38. Ст. 1141.
35. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 13. Ст. 222.
36. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 № 2818-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.
37. Про оцінку впливу на довкілля : Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. Відомості Верховної Ради України від 21.07.2017. № 29. Ст. 315.
38. Про схвалення Концепції Державної цільової програми реформування тарозвитку оборонно-промислового комплексу на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.01.2016 р. № 19-р. Офіційний вісник України. 2016. № 7. Ст. 359.
39. Розвиток України в XXI столітті: екологічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми: зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Тернопіль, 2008. – 119 с.
40. Сайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України – <https://mepr.gov.ua/>

41. Ступень Н. М. Еколого-екологічні засади збалансованого розвитку рекреаційних територій : автореф. дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.06 / Ступень Назар Михайлович ; Нац. акад. аграр. наук України, Ін-т агроекології і природокористування. – Київ, 2018. – 36 с.
42. Техногенно-екологічна безпека України: стан та перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 16 квітня 2010 р. / П.В.Мельник (Гол. орг. ком.) – Ірпінь : НУДПСУ, 2010. – 320 с.
43. Тихомирова Є. Б. PR-формування відкритого суспільства / Є. Б. Тихомирова. – К. : Науково-видавничий центр «Наша культура і наука», 2017. – 198 с.
44. Україна. Закони Екологічне законодавство України : станом на 10 трав. 2018 р. : відповідає офіц. тексту. – Харків : Право, 2018. – 215 с.
45. Юшкевич Х. В. Адміністративно-правові засади охорони та захисту лісового фонду України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2019. 246 с.
46. Eurostat Home – European Commission (офіційний сайт Євростату Єврокомісії) // <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat>.
47. Ашикова Е.І. Стратегічна екологічна оцінка як інструмент реалізації державної екологічної політики. Правові аспекти публічного управління: теорія та практика : матеріали V наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 12 грудня 2013 р. Дніпропетровськ, 2013. С. 133–136.
48. Безверхнюк Т.М. Ресурсний режим як інституційний механізм ресурсного забезпечення регіонального управління. Державне будівництво. 2010. № 1. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/2/11.pdf>.
49. Малиш Н.А. Ефективні механізми формування державної екологічної політики : монографія. Київ : К.І.С, 2011. 348 с.
50. Конституція України : Закон України від 21 грудня 2010 р. № 2818-VI / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 26. Ст. 218.

51. https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fela.kpi.ua%2Fbitstream%2F123456789%2F24586%2F1%2Fecopol_lect.docx&w_dOrigin=BROWSELINK
52. http://www.huntingukraine.com/index.php?option=com_content&task=view&id=20&Itemid=52
53. http://www.investplan.com.ua/pdf/16_2017/15.pdf
54. [file:///D:/!User/Downloads/27930-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-50442-1-10-20141008%20\(5\).pdf](file:///D:/!User/Downloads/27930-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-50442-1-10-20141008%20(5).pdf)
55. <http://vestnikzgia.com.ua/article/download/27930/24962>
56. https://pidru4niki.com/80540/ekonomika/stan_ekologichnogo_menedzhmentu_ukrayini_sistema_ekologichnogo_menedzhmentu
57. https://protocol.ua/ru/pro_ohoronu_navkolishnogo_prirodnogo_seredovishcha_stattya_68/
58. http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:bGKEOVhQVhMJ:irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF/znpgvzdia_2007_29_24.pdf+&cd=3&hl=ru&ct=clnk&gl=ua
59. 3У «Про охорону навколишнього природного середовища»
60. РОЗПОРЯДЖЕННЯ Кабінету Міністрів від 31 травня 2017 р. № 616-р «Про схвалення Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища»
61. <https://www.ecorivne.gov.ua/zakonodavstvo>
62. <http://epl.org.ua/environment-tax/orguska-konventsija/>
63. https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/24586/1/ecopol_lect.docx
64. <http://alive-inter.net/ukr/referat-15602vmzol>
65. <https://epdf.pub/-169966a501ecd039d492894988d9268681750.html>
66. <https://epdf.pub/-169966a501ecd039d492894988d9268681750.html>

67. https://radniki.at.ua/bd/0/23_Babyak.rtf
68. http://lvivacademy.com/vidavniststvo_1/visnyk20/fail/Matjushenko.pdf
69. <https://mepr.gov.ua/content/koncepciya-reformuvannya-sistemi-derzhavnogo-naglyadu-kontrolyu-u-sferi-ohoroni-navkolishnogo-seredovishcha-v-ukraini.html>
70. <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1051>
71. https://revolution.allbest.ru/ecology/01207731_0.html
72. https://www.polessu.by/sites/default/files/sites/default/files/02per/03documnt/435_1.pdf
73. http://www.tnv-agro.ksauniv.ks.ua/archives/109_2019/part_1/31.pdf
74. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gromadyanske-suspilstvo/vzaemodiya-gromadskosti-z-organami-derzhavnoi-vladi-v>

ДОДАТКИ

Додаток А

Пріоритети екологічної політики визначені у Проекті Закону України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [33]

Додаток Б

Таблиця Б.1

Оцінка світових розвіданих запасів паливних корисних копалин, млн. т.
у. п.
 [2, с. 78-79]

Регіон	Нафта	Газ	Вугілля
Північна Америка	6 650	15 080	201 400
Латинська Америка	18 321	6 920	4 542
Західна Європа	4 340	6 678	74 200
Східна Європа і Росія	15 607	55 393	352 329
Африка	10 721	7 407	56 785
Близький Схід	76 270	32 421	00
Азія і Океанія	3 800	7 528	67 385
Усього	135 709	131 427	757 141

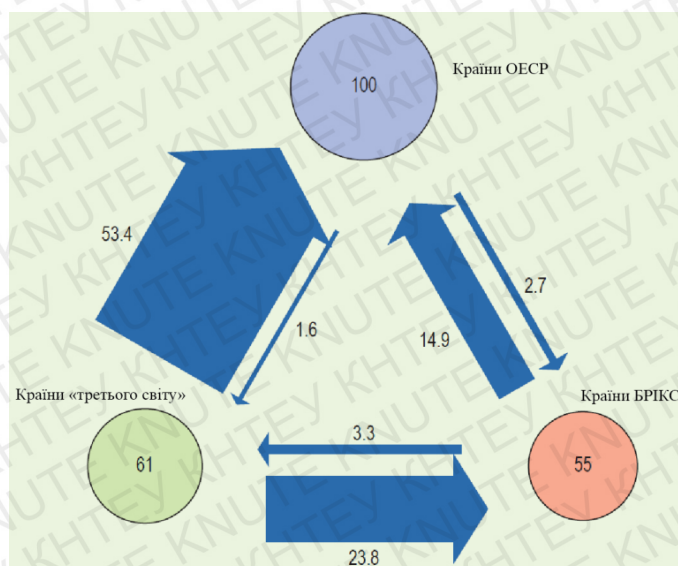

Рис. Б.1. Споживання і торгівля нафтою між регіонами світу в 2030 р.,
 ексаджоулі¹ [2]

Додаток В

¹ 10¹⁸ джоулів (EJ).

Додаток В

Джерела інформації екологічного «паблік рілейшнз»

1. Власні розслідування та ідеї.
2. Інформація урядових та державних структур: звіти, доповіді, закони, документи та постанови, промови політиків, заяви урядовців, прес-релізи та інші повідомлення офіційних прес-служб.
3. Статистичні звіти.
4. Партійна інформація.
5. Новини та бюлетені інформаційних агенцій.
6. Повідомлення та періодичні видання міжнародних організацій.
7. Матеріали журналістів ЗМІ.
8. Організації охорони здоров'я.
9. Організації захисту прав споживачів.
10. Об'єднання за інтересами.
11. Науковці вузів, дослідних інститутів тощо.
12. Депутати та матеріали їх передвиборчої кампанії.
13. Працівники сільського та інших галузей господарства.
14. Туристичні організації.
15. Поліція, працівники контролю дорожнього руху.
16. Військові, громадська оборона та МВС України.
17. Судові установи.
18. Підприємства різних напрямів діяльності, атомні та інші станції.
19. Неурядові організації.
20. Фонди та організації, котрі займаються розподілом грошей на проекти або благодійницькою діяльністю.
21. Церква.
22. Дитячі установи та навчальні заклади.
23. Наукова література та преса, довідники й спеціальні видання для журналістів з наукових проблем.
24. Різноманітні заходи для журналістів: прес-конференції, брифінги, поїздки, зустрічі та «круглі столи», робота та засідання клубів спілок журналістів чи інших професійних об'єднань, семінари підвищення кваліфікації тощо.
25. Інтернет та електронна пошта.
26. Заходи для громадськості: науково-популярні доповіді, виступи, конференції та їх матеріали; свята та народні традиції тощо.
27. Події – від катастроф і акцій протесту до організації виставок, ярмарок, концертів тощо.
28. Населення (наприклад, думка пересічної людини «з вулиці»).
29. Особисті знайомства, сім'я тощо.

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра публічного управління та адміністрування

РЕФЕРАТ

ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

на тему:

**«ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ
НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»**

Студентки 2курсу, 5м групи,
спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
спеціалізації «Публічне
управління та адміністрування»

Лагути
Анни
Олегівни

_____
(підпис студента)

Науковий керівник:
кандидат економічних наук,
доцент

Дьяченко
Ольга
Володимирівна

_____
(підпис керівника)

Гарант освітньої програми
кандидат економічних наук,
доцент

Дьяченко
Ольга
Володимирівна

_____
(підпис гаранта)

Київ 2021

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, додатків, списку використаних джерел (50 найменувань). Основний зміст роботи викладено на 44 сторінках комп'ютерного тексту.

Метою роботи є розроблення та обґрунтування заходів удосконалення державного управління у сфері охорони навколишнього середовища України.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- розглянути сутність та цілі державного управління у сфері охорони навколишнього середовища;
- проаналізувати нормативно-правові засади державного управління у сфері охорони навколишнього середовища;
- дослідити механізм державного управління у сфері охорони навколишнього середовища;
- оцінити ефективність державного управління у сфері охорони навколишнього середовища;
- обґрунтувати заходи удосконалення державного управління у сфері охорони навколишнього середовища України.

Об'єктом дослідження є процес державного управління у сфері охорони навколишнього середовища.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні засади державного управління у сфері охорони навколишнього середовища.

Методи дослідження, які використовувалися у даній роботі, ґрунтуються на особливостях об'єкту, предмету, мети й завдань дослідження і спрямовані на встановлення характеристик національного й глобального вимірів сучасної екологічної безпеки й інформаційно-правової політики. Це обумовило пріоритет застосування системного підходу (в ході написання вступу, основної частини дослідження). Крім того, були використані методи збору інформації та її аналізу, що передбачають вивчення сукупності сутнісних характеристик екологічної демократії та системи повноважень і

відповідальності. Метод синтезу використовувався у ході написання підсумків до дослідження.

Перший розділ роботи присвячений теоретичним засадам державного управління у сфері охорони навколишнього середовища.

У другому розділі роботи йдеться про аналіз державного управління у сфері охорони навколишнього середовища.

В третьому розділі запропоновані заходи удосконалення державного управління у сфері охорони навколишнього середовища України.

Ключові слова: охорона навколишнього середовища, екологія, державне управління, екологічний моніторинг, механізм, оцінка ефективності, удосконалення.

АНОТАЦІЯ

Лагута А.

У випускній кваліфікаційній роботі висвітлені теоретичні аспекти та нормативно-правові засади здійснення державного управління у сфері охорони навколишнього середовища. Здійснено аналіз державного управління у сфері охорони навколишнього середовища. Розглянуть механізм державного управління у сфері охорони навколишнього середовища. Запропоновано заходи удосконалення державного управління у сфері охорони навколишнього середовища України.

Ключові слова: охорона навколишнього середовища, екологія, державне управління, екологічний моніторинг.

SUMMARY

Lahuta A.

The final qualification work highlights the theoretical aspects and regulatory framework for public administration in the field of environmental protection. The analysis of public administration in the field of environmental protection is carried out. Mechanisms of public administration in the field of environmental protection are revealed. Measures to improve public administration in the field of environmental protection of Ukraine are proposed.

Key words: environmental protection, ecology, public administration, ecological monitoring.

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ
Остапенко Анатолій Дмитрович

01008, м. Київ, вул. Грушевського, 5, ел. пошта, ostapenko@rada.gov.ua, тел.: (044) 255-43-38

РЕЦЕНЗІЯ

на випускню кваліфікаційну роботу
студентки 2 курсу, 5м групи заочної форми навчання
Лагути Анни Олегівни
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
на тему:

**«ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА»**

Ознайомлення зі змістом даної магістерської роботи дає змогу відзначити актуальність досліджуваної теми. Справедливим є твердження, що екологічна безпека безпосередньо пов'язана з екологічним менеджментом – частиною загальної системи державного та корпоративного управління, яка має чітку організаційну структуру й ставить метою досягнення положень зазначених в екологічній політиці за допомогою реалізації програм з охорони навколишнього середовища..

Метою випускної кваліфікаційної роботи є розкриття заходів удосконалення державного управління у сфері охорони навколишнього середовища України. Розглянуті сутність та цілі державного управління у сфері охорони навколишнього середовища. Проаналізовані нормативно-правові засади державного управління у сфері охорони навколишнього середовища. Виявлений механізм державного управління у сфері охорони навколишнього середовища. Запропонована оцінка ефективності державного управління у сфері охорони навколишнього середовища. Обґрунтовані заходи удосконалення державного управління у сфері охорони навколишнього середовища України.

В кваліфікаційній роботі студентка підтвердила теоретичні та практичні знання з обраної теми, повністю обґрунтувала актуальність теми, відповідність її сучасному стану розвитку української управлінської науки, правильно визначила мету і дослідницькі завдання, чітко сформулювала об'єкт та предмет дослідження, проаналізувавши використані джерела та літературу, показала вміння узагальнювати результати дослідження у висновках.

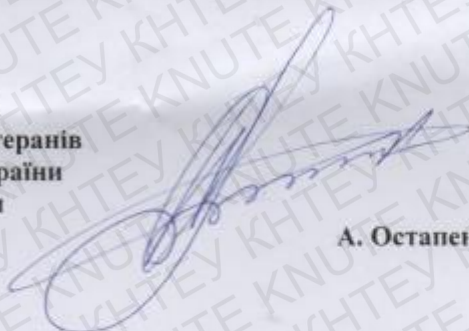
У випускній кваліфікаційній роботі використані методи збору інформації та її аналізу, що передбачають вивчення сукупності сутнісних характеристик

екологічної демократії та системи повноважень і відповідальності. Метод синтезу використовувався у ході написання підсумків до дослідження.

Якість оформлення випускної кваліфікаційної роботи можна вважати задовільною. Основні вимоги щодо оформлення матеріалу враховані.

Випускна кваліфікаційна робота рекомендується до захисту.

**Народний депутат України
Голова підкомітету з питань
соціального захисту прав ветеранів
Комітету Верховної Ради України
з питань соціальної політики
та захисту прав ветеранів**

А. Остапенко

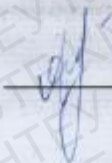
Завідувачу кафедри публічного
управління та адміністрування
Новіковій Н.Л.

Заява

Я, Лагута Анна Олегівна, повідомляю, що за результатами здійснення самостійної перевірки з використанням програмно-технічних засобів у наданій випускній кваліфікаційній роботі на тему: «ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА» не міститься елементів академічного плагіату. У випадках використання прямих запозичень з друкованих та електронних джерел, вказані відповідні посилання.

Робота для перевірки надається у друкованому та електронному варіантах. Електронна версія роботи ідентична з друкованою.

«30.11» 2021 року

_____ (підпис)

Згода

Я, Лагута Анна Олегівна, цим засвідчую, що є автором випускної кваліфікаційної роботи на тему: “ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА” несу повну відповідальність за достовірність, точність та повноту поданої у роботі інформації, жодна частина роботи не була скопійована, за винятком випадків, коли робиться належне підтвердження в присвоєнні. Я підтверджую, що у роботі не міститься державної таємниці або інформації для службового користування.

Цим засвідчую, що жодна частина цієї роботи не була опублікована мною раніше.

Я даю дозвіл на те, що моя робота буде направлена в інституційний депозитарій Київського національного торговельно-економічного університету і збережена в базі даних для майбутньої перевірки плагіату.

« 30 » 11 2021 року

(_____)

Підпис

Лагута Анна Олегівна
Прізвище, ім'я